

אשר יצא

פר' לך נשאל

נס"ס

א כימי אנוש טעו בני האדם טעות גדולה, ונתנם במרום החלק להם כבוד, והם שמשים ובעתה עצה חכמי אותו הדור, ואנוש הממששים לפניו, ראיים הם לשבחם ולפארם עצמו מן הטועים. זהו היתה טעותם. אמרו הואיל והאל ברא כוכבים אלו וגלגלים להנחית את העולם והאל ברא כוכבים אלו וגלגלים להנחית את העולם

לכבוד עבדיו והעומרים לפניו זה הוא כבודו
6 של מלך : כיון שעלה דבר זה על לבם
התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להם
קרבנות ולשבחם ולפארם בדברים ולהשתחוות
למולן כדי להשיג רצון הכבוד ברעתם הרעה.
זה היה עיקר עבודה זרה : וכך הם אומרים
עבודה היורעים עיקרה. לא שהם אומרים
שאל שם אלוה אלא כוכב זה. הוא שירמיהו
אומר מי לא ייראך מלך הגוים כי לך יאחה כי

11 ימים
58 ע"ס

בכל חכמי הגרם ובכל מלכותם מאין כנון, ובאמת יבערו ויטילו מוסר הכלים עין הוא. כלומר הכל יודיען שאתה הוא האל לבדך אבל טעותם וטלותם שמדמין שזה ההכל רצונך הוא : כ ואחר שארכו הימים עמדו בכפי האדם וכאי שקר ואמרו שהאל צוה להם ואמר להם עבדו כוכב פלוני, או כל הכוכבים, והקריבו לו וטסכו לו כך וכך ובנו לו היכל ועשו צורתו כדי להשתחוות לה כל העם הנשים והקטנים ושאר עם הארץ. ומודיע להם צורה שבדה נבלו ואומר זו היא צורת הכוכב הפלוני שהוריעהו נכבואתו : והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות וחתת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות ומתקבצים ומשתחווים להם ואומרים לכל העם שזו הצורה מטיבה ומריעה וראוי לעבדה וליראה ממנה. והקומרים אומרים להם שבעבודה זו חרבו ותצליחו ועשו כך וכך ואל תעשו כן וכך : והתחילו כוכבים אחרים לעמוד ולומר שהכוכב עצמו או הגלגל או המלאך דבר עמהם ואמר להם עבדוני ככך וכך והודיע להם דרך עבודתו ועשו כך ואל תעשו כך. ופשוט דבר זה בכל העולם לעבוד את הצורות כעבודת משנות זו מן ולהקריב להן ולהשתחוות : וכיון שארכו הימים נשחק העם והנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא הכירוהו. ונמצאו כל עם הארץ והנשים והקטנים אינו יודעין אלא הצורה של עין ואכן וההיכל של בנין שנחנכו מקטנותן להשתחוות להן ולעבדה ולהשבע בשמן : והחכמים שהיו בהן כגון הכומרים וכיוצא בהן. מדמין שאין שם אלוה אלא הכוכבים והגלגלים שנעשו הצורות האלו בגלגל ולרמותן. אבל צור העולמים לא היה שם מכירו ולא ידעו אלא יחדים בעולם כגון חנוך ומחזילוח ונח ושם ועבר. ועל עין זו היה העולם מוגלגל והולך עד שגילה עמדתו שלעולם שהוא אברהם אבתי : וזו כיון שנגמל איחן זה התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן ולחשב ביום ובלילה, והיה חמיה היאך אפשר שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהיה לו מנהיג ומי יסבב אותו, לפי שאי אפשר שיסבב את עצמו. ולא היה לו לא מלמד ולא מודיע דבר אלא מושקע באור כשרים כיון עובדי עבודה זרה הטפשים : ואביו ואמו וכל העם עוברים עבודה זרה והוא היה עובד עמהן, ולכו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מדעתו הנכונה. וידע שיש שם אלוה אחד והוא מנהיג הגלגל והוא ברא הכל ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו : וידע שכל העם טועים. ודבר שגורם להם לטעות, זה שעובדים את הכוכבים ואת הצורות עד שאבד האמת מדעתם. וזו יובן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו : כיון שהכיר וידע התחיל להשיב משבות על בני אור כשדים ולערוך דין עמהם ולומר שאין זו דרך האמת שאמם הולכים בה. ושיבו הצלמים והתחיל להודיע לעם שאין ראוי לעבוד אלא לאלוה העולם ולו ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסך כדי שיכירוהו כל הברואים הבאים. וראוי לאבד ולשבר כל הצורות כדי שלא ישנו בהן כל העם כמו אלו שהן מדמין שאין שם אלוה אלא אלו : כיון שנבר עליהם כראיותו בקש המלך להרוגו, נעשה לו נס ויצא לחוץ. והתחיל

16

21

26

31

36

41

השנת הראב"ד
היה בני ארבעים שנה ונתי אברהם
את בוראו ד"ל י"ג לפני ק' שנה
צוה שיהיה יקר לא אביו אברהם
יקרתי יקר ק"ק

לפמד ולקרות בקול גדול לכל העם ולהודיעם
שיש אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד.

השנת הראב"ד
ויהי עתה ויקרא
בטבת העם מכיר לעיר
וממלכה לחולבה, עד
שעיר לאיתן בעק והוא
קרא סנאמר קרא שם
בשם יי אל ע"ס בית
היה אל סנאמר י"ג
שם יי אל ע"ס י"ג
לשם יעקב י"ג
לשם יי אל ע"ס י"ג
לשם יי אל ע"ס י"ג
לשם יי אל ע"ס י"ג

ויהי עתה ויקרא
העם מעיר לעיר וממלכה
לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא, שני ויקרא
שם בשם יי אל עולם : וכיון שהיו העם מתקבצין לו
ושואלין לו על דביו היה מודיע לכל אחד ואחד לפי
דעתו עד שיחזירוהו לדרך האמת. עד שנחבקצו אליו
אלפים ורבבות. והם אנשי בית אברהם. וישל כלכם
העיקר הגדול הזה וחברו בו ספרים והודיעו ליצחק בנו.
וישב יצחק מלמד ומחזיר. ויצחק הודיעו ליעקב ומינהו
ללמד, וישב מלמד ומחזיר כל הגוים אליו : ויעקב
אבינו למד בניו כולם. והבדיל לוי ומינהו ראש והוגיבו
כשישיב ללמד דרך יי ולשמור מצוות אברהם. וצוה את בניו שלא יעסיקו
בכני לוי ממנה אחר ממנה כדי שלא ישחכח הלימוד : והיה הדבר הלך
ומתכבד ככני יעקב וגוליים עליהם ונעשת בעולם אומה שהיא יודעת את יי. עו שארכו הימים לישראל
במצרים וחזרו ללמד מעשיהם ולעבוד עבודה זרה כמיתן, חזן משרט לוי שעמד במצות אבות. ומעולם
לא עבד שרט לוי עבודה זרה : וכמעט קט היה והעיקר ששתל אברהם נעקר והיו בני יעקב לטעות
העמים והעיתים. ומאבהת יי אותנו ומשמרו את השרועה לאברהם אבינו עשה משה רבינו והבין על כל
הבאים ושלתו : כיון שנחברא משה רבינו וכבר יי כישנאל לנחלה, נכתרין במצוות והודיעם דרך
עבודתו. ומה יהיה משפט עבדותו. וזה וכל הנועים אחריו :

11

"ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ

אשר אראך" (יב. א)

כתוב במדרש אמר רבי יוחנן: למה לא גילה לו הארץ מיד, כדי לחבבה בעיניו וליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה.

צריך ביאור וכי אם היה אומר לו להיכן הולך, לא היה מקבל שכר על כל פסיעה ופסיעה, והרי רבי יוחנן אמר (סוטה כב.) למדנו קיבול שכר מאלמנה. מעשה באלמנה שהיה בשכונתה בית הכנסת וכל יום היתה הולכת להתפלל בבית מדרשו של ר' יוחנן [שהיה רחוק משכונתה], אמר לה ביתי וכי אין בית כנסת בשכונתך, אמרה לו שרוצה בזה שיהיה לה שכר פסיעות. הרי לנו, שאפילו אם יודע להיכן הולך מקבל שכר פסיעות, אי"כ מדוע לא גילה לו הקב"ה היכן הארץ שהולך?

2
הייתה

בפירוש "מתנת כהונה" על המדרש פירש: אם היה מגלה לו היכן המקום היה אברהם מזדוה למחוז חפצו בדרך הקצרה ביותר, כדי לקיים רצון ה', אך מאחר שלא ידע המקום היכן הוא, הלך בדרך ארוכה, ועיי זה קיבל שכר על כל פסיעה שהוסיף בדרכו, (עיי במפרשי המדרש).

ונראה לפרש באופן נוסף עפ"י מה שכתב המהר"ל (בי"תיב העבודה" פ"ה): בגמרא אמרו שיש ללכת אל בית הכנסת שהוא יותר רחוק מן האדם מפני שהוא נוטל שכר פסיעות, ונראה דאין הדין הזה גבי סוכה שאם יש לו שתי סוכות האחת הרובה והאחת רחוקה, אין לו לילך אל הסוכה הרחוקה בשביל שהוא נוטל שכר פסיעות כי רק בביה"כ אמרו, כי השי"ת מצוי בביה"כ כמו שאמרו חז"ל בית הכנסת - מקדש מעט (מגילה כט.), ולכן כיון שהשי"ת מצוי בביה"כ לפיכך כאשר הולך לביה"כ הוא נמשך אל השי"ת להיות לו דביקות בו ית', עכ"ד.

[וכתב בספר "פחד יצחק" שהוא הדין בהולך לביהמ"ד ללמוד תורה מקבל שכר פסיעות, משום שכל טעמו של המהר"ל שהליכה היא מטרה להתקרב אל השי"ת הרי שההליכה היא התעסקות בגוף המצוה ולא מכשירה, דכל פסיעה שעושה הוא מקרב את עצמו יותר לקב"ה, אי"כ ההולך לביהמ"ד ללמוד תורה אין לך קירבת אלוקים גדולה מזו דהקב"ה ואורייתא חד הוא, ועיי בברכות (ו): שההולך לביהמ"ד מקיים בעצמו הפסוק "אחרי ה' ילכו", והרי אפי' שלא מבין שם כלום בלימודו מקבל שכר פסיעות (כמ"ש במס' אבות) די מדות בהולכי ביהמ"ד הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו].

ולפי דברנו מיושב היטב, דאם היה אומר לו הקב"ה מהו המקום שהולך לשם נמצא שהליכתו היא במטרה להגיע לייעד ההוא, ועל הליכה כזו אין מקבלים שכר פסיעות, כדברי המהר"ל. לכן לא אמר לו אלא "לך לך מארצך" וכל מטרת הליכתו היתה להתרחק מארצו וממולדתו, ואז כל פסיעה ופסיעה היא מצוה בפני עצמה כיון שגורמת להתרחק יותר מהמקום ההוא, ויקבל שכר על כל פסיעה

ופסיעה.

(1) ויעבר אברהם בארץ עד מקום טכס. אימר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בענין אברהם יצחק ויעקב. והוא ענין גדול הזכירוהו רבותינו בדרך קצרה. ואמרנו כל מה שאירע לאבות סיבה לבנים. ולכן יאריכו הכתיבים בספור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים. ויתשוב החושב בהם כאלו הם דברים מיותרים אין בהם תועלת. וכולם באים ללמד על העתיד. כי באימר יביא המקרה לנביא. כמלכת האבות יתבינו כמנ"ה הדבר הנגזר לבא לזרע. ודע כי כל גזירת עירין - כאשר תצא סכה גזירה אל פיגל דמיון תהיה הגזרה. התקיימת על כל פנים. ולכן יעני הנביאים. מעשה בנבואות כמאמר ירמיהו יצוה לכוון יהיה ככלותך לקרוא את דברי הספר הזה תקשור עליו ארץ והשליכתו אל תוך פרת יצוהו כהן חזקיהו בברך ויגיד. וכן יאריז עליו חזקיהו בנבואתו על שםיהויה וכו'.

3
הייתה

2

1 ירה ויזר ויאמר חץ תשופה לה' וחץ תשופה בארם³⁰. ונאמר שם ויקצוף עליו איש האלהים ויאמר להכות המש או יש פעמים אז הכית את ארם עד כלה ועוזה שלש פעמים תכה את ארם³¹. ולפיכך החזיק הקב"ה את אברהם בארץ ועשה לו דמיונות בכל העתיד להעשות בנרעה, והבן זה. ואני מתחיל לפרש הענינים בפרט בפסוקים בעזרת השם. ויעבור אברהם בארץ עד מקום שבם. היא עיר שבם כן זה שם המקום ההוא³². ושכם בן המור על שם עירו נקרא. וכתב רש"י נכנס לתוכה עד מקום שבם להתפלל על בני יעקב כשיבואו מן השדה עצבים³³. ונכון היא. ואני מוסיף כי החזיק אברהם במקום ההוא תחלה. וקודם שנתן

(4)
me

1 (יב. ו) ויעבר אברהם בארץ. מעשה אבות סימן לבנים. עי' ברמב"ן עה"כ ויעבר אברהם בארץ. וענין זה צב"ר מש"א חז"ל אברהם ככש את הדרך לבניו. וכל מה שאירע לאברהם אירע לבניו. וכותנם שיש לנו להתעמק במעשה האבות כדי לדעת המאורעות שיאירעו לבניהם ולבני בניהם. אם הוא רק סימן לדבר. וכאילו באופן נבואי נאמר מה שיאירע לבנים. אלא ששונה מנבואה בזה שלא נאמר לאברהם שכך וכך יארע לבניהם. אלא שגילתה לנו התורה שעלינו ללכת בעקבי אברהם ונרע מה יארע לנו. אבל אין קשר באופן ישר שיארע לנו מה שאירע לאברהם. ורק סימן לדבר.

(5)
ש' מ' ז' ח' ט'
103

אן דילמא שהענין עמוק יותר מזה שכל מה שאירע לא"א נרשם בנשמתו. ובמהותו. וקוים ורישומים אלה שבנשמת א"א נמסרו ליוצאי חלציו שגם להם יש חלק מנשמתו ועצם מהותו.

וכשגלה א"א במצרים, והיה נודד בארץ מלאה זמה ועמד בנסיונו עי"ז נתחזקה דביקית נשמתו בה. שהי' עומד במצרים ונתעלה מתועבות מצרים ולא נתאבק מעפר מצרים, וכך כשנוטלה אשתו לכית פרעה והוא התגברו על עינוייהם הנפשיים שהיו בסכנה גדולה. נשאר הרושם בנשמתו, וכמו כן כשזכו להיגאל ממצרים בעושר ובכבוד והוסר מהם הפחד והעינוי של גלות מצרים, נרשמה הגאולה בנשמתם. וכל האוצר הבלום בנשמתם נמסר לבניהם ולבני בניהם. ויוצא מזה שכשירדו בני בניהם למצרים הרי הוא כאילו התרגלו והכינו עצמם לגלות המר ההוא. שבשורש נשמתם כבר ירדו למצרים ועמדו בנסיונם. וגלות הנורא לא היה בכחו ליכא את נפשם ורוחם. שהרי בשורש נשמתם היו כבר גאולים ממצרים. והיו הענין הנפלא של אברהם כבש לפניהם הדרך. והיו סוד קיומן של עם ישראל. כיבשה בין זאבים הטורפים. ולמרות כל העינויים. עינוי הגוף והנפש. בגלותו המר. הנורא. והארון. דעה ישראל סבא פועם בלבנו. ולא עלתה ביד הגוים להשפיל אותנו ולהכניע את גאותנו. גאות ישראל שעליו נאמר מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. מפני שבתוך תוכנו כבר נגאלנו מהגלות. כמו שנצח אברהם על הד' מלכים שהם מרמוים לד' הגליות כמבואר ברמב"ן.

21 ואפשר להעמיס בזה הסימן שמסר יוסף לבני ישראל שאם יבא גואל ויאמר פקד יפקד. [פקד פקדתי - שמות] ידעו שהוא גואל אמתי. פירושו שלא יבשר רק בגאולה העתידה. אלא יגלה בפניהם שהם כבר פקדוים וגאולים שבני אברהם יצחק ויעקב המה. ואינם עבדים.

ובדברינו יש להבין ענין קבלת התורה שכל הדברות והברית שנכרת עמנו בהר סיני וכערבות מואב הן אשר ישנו פה והן אשר איננו פה. ולכאורה יש להתפלא אך אפשר לקבל באלה בשכונת ובכרית בעד דברות הבאים שלא קיבלו מעצמם.

וכבר ראינו שהז"ל נתקשו בזה ואמרו שכל הנשמות היו בהר סיני. ולדעתנו זהו הביאור. שמעמד הר סיני הורשם ונתתם בנשמת עם ישראל בשעת קבלת התורה. עד שנעשה חלק בלתי נפרד מנשמת עם ישראל. ובאופן תורשתי נמסר לדור דורות שלכולנו יש חלק מנשמת עם ישראל. הרי בזכות מעמד הר סיני להחיות [צו איבערלעבן] מעמד הר סיני בעצמנו.

31 ובוה יוקל להבין הדישה שנדרש מעמנו שכל אי ידרוש מעצמו מתי יגיעו מעשי למעשי אבות. שהרי בשורש נשמתנו כלול מעשי אבותינו. והיו הענין כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. שנא' לצמך כלם צדיקים. שמשנה זו משמשת כפתיחה למס' אבות שאל נחשוב שדורשיים ממנו דברים שהם למעלה מכתתינו ודי לנו אם נעשה לפי שורת הדין. ולפנים משורת הדין הוא ענין של יחודי סגולה. ודוק בזה.

36 ועי' במדרש ב"ר ס"ח פרשה נה. בשכר ב' בקרעות שמקע א"א עצי העולה זכה להבקע הים לפני בני ישראל שנא' ויבקע עצי עולה ונאמר להלן ויבקעו היםים. ופירושו שאם נשאל מריכך זכו בניי' למח של מס"ג כזה שהלכו בתוך הים. שהיא למעלה מדרך הטבע. ולא אבדו עצמם לדעת. שהרי קודם לזה צעקו בניי' אל ה' וייראו מאד ויאמרו המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר וכו'. ותיכף ומיד להלביש עצמם בענו ובגבורה שלמעלה מן הטבע ולרדת לים. אלא שהרי להם ענין זה סימן נכחם ובנשמתם מהענין של אמונה שהדאר א"א

3)

מאיגרא רמא של עמידה מופלאה בניסיון קשה, נופל אברהם לכאורה לבין א
 עמיקתא בבואו למצרים. מחשש שהמצרים יתאו לשרה היפה, יהרגו אותו
 ויקחו אותה, מבקש אברהם משרה "אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך
 וחיתה נפשי בגללך" (יב, יג) ופירש רש"י - "למען ייטב לי - יתנו לי מתנות".
 דברי רש"י אינם דרשה בעלמא, אלא מוכחים מלשון הפסוק: כי אם תאמר
 שאברהם מבקש על נפשו - זה הרי כתוב במשפט "וחיתה נפשי בגללך". על
 כורחך ש"למען ייטב לי בעבורך" פירושו, שיתנו לי מתנות. וכן נאמר בסוף
 הסיפור: "ולאברם היטיב בעבורה ויהי לו צאן ובקר וחמורים ועבדים ושפחות
 ואתונות וגמלים" (יב, טז).

6

קושיות ביחסו של אברהם לשרה

רב יצחק

והלב ממאן להאמין, גם אם חיוו היו מוטלים על כף המאזניים, היה על
 ||אברהם למסור את נפשו, ולא למסור את שרה, אשתו למלך מצרים, שכן גילוי
 עריות הוא אחד האיסורים שעליהם נאמר "יהרג ואל יעבור"; אבל בשעה כזו
 לששוב על הונח גשמי "צאן ובקר חמורים ואתונות" היש לך סחר בנשים גדול
 מזה? הוזהר אינו מבין את אברהם אבינו: "פתח רבי אלעזר ואמר: אמרי נא
 אחותי את, האי קרא קשיא, וכי אברהם דאיהו דחיל חטאה, רחימו דקודשא
 בריך הוא הוה אמר הכי על אתתיה בגין דיוטבין ליה" (=פסוק זה קשה, וכי
 אברהם שהיה ירא חטא, אהובו של הקב"ה היה אומר דבר כזה על אשתו כדי
 שיטיבו לוג?); ובעקבות הוזהר כתב הרמב"ן: "ודע כי אברהם אבינו חטא חטא
 גדול בשגגה, שהביא אשתו הצדקת במכשול עוון מפני פחדו פן יהרגוהו, והיה
 לו לבטוח בה' שיציל אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו, כי יש בא-להים כח
 לעזור ולהציל. גם יציאתו מן הארץ, שנצטוו עליה בתחילה מפני הרעב, עוון
 אשר חטא בו הא-להים ברעב יפרנו ממות. ועל המעשה הזה נגזר על זרעו,
 הגלות בארץ מצרים ביד פרעה"³², במקום המשפט שמה הרשע והחטא" (יב, יג)³⁴.

יש להדגיש שהשאלה על התנהגותו של אברהם אינה מטרידה רק את זרעו
 אחריו, את עם ישראל, שנדרש להסביר הנהגה מוזרה של אבי האומה. גם אדם
 אובייקטיבי כביכול, שאין לו קשר דם או קשר רגש לאברהם, לא יוכל להבין,
 ורודפו, שלא להעדיף את אברהם. מאחרות דוביות שונות לא פתאומה
 התנהגות אברהם כאן, לדמותו המופלאה שבאה לידי ביטוי בפרשיות התורה.
 בדין במקום זה אלו אנו לא נזכר.

א. הויכח הגלגלי כל אדם המופש בדרך שונה בצע אמיתי, בואי
 3| יעלה את שם אברהם כבחירה ראשונה, ולא זו בלבד על ספק ממון שאולי שייך
 לזולת אלא כדברי חז"ל "ששונאין ממון עצמם בדין" (=וודאי שהוא שייך להם
 בדין, אבל מאן דהו תובע אותו שלא כדין) וכ"ש ממון אחרים" (מכילתא יתרו, כך
 נקרא בפרשתנו על אברהם המוותר ללוט ומניח לו לבחור בחלק הטוב של
 הנחלה המתחלקת ביניהם. בהמשך מוותר אברהם למלך כדום על רכוש המגיע
 לו כדין ושוכה בו בחירוף נפש, וגם הוצע לו בדרך מכובדת, ומרגלא בפומיה:
 "ולא תאמר אני העשרתי את אברם" (יד, כג). בפרשת וירא נקרא על הכנסת
 ממון זה לשרה "אברהם אבינו עשה ככל כלל דבריו אשר צוהו ה' ואלו
 כל דבריו אשר צוהו ה' עשה".³⁵ איך כל זה משתלב ומסתדר אם אדם
 4| שבשעת מציקה ניראה, לא חושב על אשתו, אלא רק על הכסף? והלא קל וחומר
 בן בנו של קל וחומר הוא?³⁶

ב. היבט הצניעות. מידת הצניעות של אברהם כנועט ואינה נתפסת כמות
 אנושי נמוצע. אברהם אימר לשרה "הנה נא ידועני כי אשה יפנה מצאנו אתה"
 יב, יא) ודרשה דגמרא: "מכאן דאברהם אפילו בדיוד לא אסתביל"

41

1 (כבא כתר טו, ע"א) ורש"י פירט: "עד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהם, ועכשיו הכיר בה ע"י מעשהו"³⁶. הוא על אשורו אינו כוסתכל, אבל הוא מוכן לתת אותה לגוי תמורת אתונות וחמורים? אתמהה.

ג. היבט נוסף המיוחס של אברהם היה מינוח הוסי. כאמור, בניית חסד לאברהם" (מיכה ג. כ). התורה מאריכה לתאר את הכנסת האורחים של אברהם ולומר מן גית הבילתה צפור ימיוני בשנה יגשי ידוהו, שזכרו בחסד גבוהה, וכלומר עמו ביתו ביום עינו וימיוהו של אברם כן אברוהם מחוקי נפש כו' לזכור את לוס שבגד בו והתחבר לאוביו. אמרה מידת החסד, כל ימי היות אברהם בעולם לא הוצרכתי לעשות מלאכתי שהרי אברהם עמד שם במקומי"³⁹. כלום מן הדין הוא להיות טוב ועושה חסד עם כל אחי פרחי שבחוק, כולל פושעי עולם, ולא ליישם מידה זו בבית פנימה"⁴⁰, עם אשת נעורים אהובה?

(7)
פ

ד. ההיבט המשפחתי מעבר לכל השאלות. הללו עומדת שאלה מרכזית במהלך פרק שלם בפרשתנו לומדים אנו שהיחסים בין אברהם לשרה הם יותר ממצוינים, קיימת ביניהם אהבת אמת, וכל אחד חושב על טובת הזולת. אין זו אהבה של מי שאומר "אני אוהב דגים", והוא מתכוון בעצם לומר 'אני אוהב את עצמי, ומוכן למלא את אהבתי גם במחיר חייו של הדג'⁴¹. וכדברים המפורסמים של הרב דסלר על האהבה זכה הנתונה שבקונטרס החסד"⁴². . . .

1 כדי להבין מהלך אחר בענין נסביר לעומק את המושג "מעשה אבות סימן לבנים"⁴⁵. לא מדובר רק על היגד סתמי הטוען שההיסטוריה חוזרת על עצמה, ואף לא מדובר רק בדרישה מאדם ללמוד ממעשה האבות לפתור בעיות העומדות בדרכו. היגד זה אומר, שהאבות מטביעים טבע באומה על ידי מעשים שהם עושים בתחילת דרכה. כשם שחינוך של אדם מורכב לעתים מפעולות חזרות ונשנות, עד שהן הופכות לטבע, כך גם לאומה יש תכונות העוברות בירושה לדורות יבואו, תכונות שהוטבעו בה ע"י מעשי האבות. אברהם איש החסד הטביע לנצח בבני ישראל תכונה של "גומלי חסדים", כשם שלוט במעשה פריצות הטביע תכונה זו במואבים לדורותיהם.

לפי יסוד זה מסביר השם משמואל את עניין המתנות: "הכל תמהו, הייתכן שאברהם היה מהדר אחר מתנות, היפוך הכתוב 'זשונא מתנות יחיה?' ובפשטות י"ל, מאחר שנאמר לו 'צא וכבוש הדרך לפני בניך', היה צריך לעשות לפועל דמיוני שיוציא את ישראל ממצרים ברכוש גדול..." (שנת תר"פ, עמ' קלח). פירושו: אברהם ידע שירידתו שלו למצרים היא בנין אב לכל הגלויות הרכות שעם ישראל יחווה בדרכו: 'מעשה אבות סימן לבנים', ומה שיהיה כאן ועכשיו בגלות הראשונה של אבי האומה למצרים, יתן רושם לכל הגלויות. מבלי להיכנס לעומק ענין הרכוש הגדול [כאן רק נאמר שכנראה יש חובה לצאת מכל גלות עם רכוש, ולא סתם לעלות בלא להינזק]⁴⁶, אנו יודעים שלקב"ה היה מאד חשוב שיצאו ברכוש גדול, על כן הבטיח זאת לאברהם בברית בין הבתרים, וגם חזר וביקש ממש "דבר נא באזני העם ושאלו איש מאת רעהו..." (שמות יא. כ) - לכן גם כאן חייב אברהם לצאת ברכוש גדול, כי אם לא עכשיו- אימתי כן?

לפי דברי השם משמואל ננסה להסביר גם את "הפקרת שרה". אברהם ידע שעם ישראל יעבור תקופות לא קלות של גלות. בדרך כלל תקופות כאלה גורמות לעמים להתמססם ולחדול להיות עם, ולאט לאט לרדת מעל במת ההיסטוריה. הנקודה החלשה בדרך כלל היא הנשים, שבין באונס בין ברצון עוברות לצד החוק. בעם ישראל תמיד היו הנשים הצד הלאומי האיתן ששמר על זיקה לאומית מיוחדת. החל מנשיב צדקניות שבזכותן נגאלו אבותינו ממצרים (סוטה יא ע"ב) דרך הבנות שהיו מחבבות את הארץ (רשי"י, במדבר כו, סד).

(5)

וכלה בסיפורים על גבורת נשים וטהרת נשים גם במצבים נוראיים במשך שנות הגלות הארוכות של עמנו. ומהיכן באה לנשות ישראל גבורה זו? מהיכן שאבו רוח טהרה אדירה בעצמתה? ייתכן שאברהם ושרה בכוונת מכוון ירדו למצרים, בכוונת מכוון נכנסה שרה לגוב האריות אצל פרעה, מתוך ידיעה שתשמור על טהרתה ותומתה⁴⁷ או בגלל המלאך⁴⁶. אדהכי והכי הזרימה שרה טבע בנשות ישראל לדורותיהן: גם בשעת לחץ - יוצאים בטהרה, מעשה אימהות סימן לבנות!

8

pe

גם בשעת חיסון אנו נכסים ללחץ מסוים, כדי שכאשר תגיע המגפה יהיו לנו כוחות להתמודד איתה. אמת שלא נעים ללכת לפרעה, ואפילו קצת מסוכן, אבל כדי שבנות ישראל יקבלו חיסון כנגד טומאה - גם זה בדאי.

9 כחיה pe

למען ייטב לי בעבודך (י"ב י"ג)

וברשיי: ייתנו לי מתנות.

10

המפרשים התקשו מאוד בעניין המתנות של אברהם אבינו. והשאלה היא כפולה. ראשית, כיצד לא חש אברהם לציוויו של החכם מכל אדם שאמר ישונא מתנות יחיה; ושנית, מה ראה לקבל מתנות מפרעה, בעוד שהוא מסרב לקבל ממלך סדום? יעוין בדברי רבותינו מה שתירצו בזה.

11

ולעניות דעתי אומר בזה דבר חדש, והדברים מתיישבים עם דרכו של אברהם אבינו בכל ימי חייו, כאשר מגמתו העיקרית היתה להפיץ את האמונה בחשיית לכל באי עולם, ולחביא בכך לקידוש שם שמים, וזאת על ידי שאנשים יוכחו לדעת שהליכה בדרך הסלולה מן שמיא, לא תביאם לעולם לדי הפסד. אברהם אבינו ראה בפרסומו של עקרון זה משום חיזוק האמונה והכרת האמת.

והנה, בגמרא (בבא מציעא, דף נ"ט עמוד א') נאמר: "אמר ר' חלבו, לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו, שנאמר: ולאברם הטיב בעבורה", והגמרא מספרת שם שרבה אמר לבני מחוזה שילמדו לייקר את נשותיהם - ויתעשרו.

מה שביקש אברהם להשיג גם בעניין המתנות, הוא הפרסום שיהיה מכך לבאי-עולם שעושרו הגיע לו בגלל אשתו. וזה מדויק בפסוק ילמען ייטב לי בעבודך, שיידעו הכל שהעושר שיש לי הוא רק בגללך, ובזכותך, ואז ילמדו כל השומעים גם הם לייקר את נשותיהם כדי שיתעשרו. ולא שחמד אברהם במתנות, אלא אהבת השם שבערה בו היא אשר הביאה אותו למצב שבו ניסה למצוא כל דרך אפשרית על מנת לפרסם את דעת התורה, שלאברם הטיב - בעבורה. בעבור אשתו, ובזכותה.

וזו היתה סיבת סירובו לקבל את המתנות ממלך סדום, כי בזה לא יהיה קידוש ה', ולאדרבה - יש חשש שמלך סדום יאמר "אני העשרתי את אברם", אבל כאשר תאמר שרה שהיא אחותו, ייטב לי בעבודך, ואז אקבל מתנות, ואוכל להראות לכולם את מידת טובו של השיית, ולהוכיח להם שכדאי לייקר את עקרות-הבית, ואז יתגדל ויתקדש שמה רבא.

וכתב המהרש"א (שם), אין הברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו, שנאמר ולאברם הטיב בעבורה, דלפי פשוטו הוא מקרא חסר, שהרי היה צריך לומר ולאברהם הטיב "פרעה" בעבורה, כפרשיי בחומש. ולכן דרשו: "הטיב" - מי שבידו הטובה והברכה, שהוא השיית, הטיב לו בעבורה, עכ"ל.

כל ענף טוב - משורש מי יונק?

כל הברכות שבאות לאדם בביתו, בזכות מי הן באות? - הוי אימר, בזכות אשתו 31 כל שמעת הטוב, ברוחניות ובגשמיות, עוברת דרך צינור ראשי אחד: אם הבית היא-היא המוריקה על ביתו ברכות עד בלי די, ועטרת זהב ענדה לראשה.

יכי לא כך שנינו (מדרש רבה, פרשה סי' פסקה ט"ז): "כל ימים שהיתה שרה קיימת היה ענו קשור על פתח אהלה, וכיוון שמתה פסק אותו הענן: כיוון שבאת רבקה, חזר אותו העני; כל ימים שהיתה שרה קיימת היו דלתות ביתו של אברהם פתוחות לרווחה. כיון שמתה פסקה איתה הרווחה; וכיוון שבאת רבקה, חזרה; כל ימיה של שרה שהיתה קיימת, רינת ברכה משולחת בעיסה; כיוון שמתה, פסקה אותה הברכה; וכיון 36

16

ברית בין הבתרים (15)

וְאֶתְּנֶה בְּרִית בֵּין יְהוָה - And I will establish My covenant between Me and between you. Apparently there are two kinds of revelation, and the contrast between them is dramatic. The experience of revelation as described in *Bris Bein Habesarim* is accompanied by fright and horror. Man is completely awed and feels crushed by the impact of his confrontation with the Almighty. Confused and frightened, he finds himself standing on the brink of infinity, which is about to rob him of his existential autonomy and dignity. The encounter with God means the end of man, for he cannot stand in the presence of God without losing his own identity. When finitude is added to infinity, the result is infinity. If man stands too close to God, man disappears. Man loses his human dignity when he comes close to the Master of the Universe because he compares his existence with the eternal, infinite existence of the Almighty. At the *Bris Bein Habesarim*, Abraham completely lost his self-worth and dignity when he was overpowered by the presence of God. In contrast, the revelation described subsequently in *Parashas Vayeira* is a redemptive experience, cathartic and joyous. Man is no longer frightened by the appearance of the Almighty; on the contrary, it gives him a sense of unshakable security and confidence. What happened that changed the experience? The change was due to the introduction of a new idea into the relationship between God and man—*mitlah*. When God informed Abraham about the Egyptian servitude, Abraham was just a human being—a great human being, but not a party to a covenant. He met God the way any other human being would have, with feelings of awe and fear.

In *Parashas Vayeira*, however, God visits Abraham after he has joined the covenantal community and submitted himself to circumcision. If a Jew is uncircumcised, not only has he not fulfilled the *mitzvah* of circumcision and thus is subject to excision—but he also lacks something of *kedushas Yisrael*, the sanctity of Israel. He is a Jew, but not a *ben brit*, a member of the covenant. Within the covenantal community, God addresses Himself to man in a natural way. He engages man in a dialogue. Indeed, within the covenantal community man and God are friends. This is why Nachmanides (48:15) interprets Jacob's phrase *the God who has been ro'eh osi all my life*; not as *the God who has been my shepherd*, as most commentators explain, but rather as *the God who has been my re'a, my friend*. Intimacy with God was made possible by the creation of the covenantal community. God broke the intimate relationship that was supposed to be realized by Adam. The purpose of the covenant concluded with Abraham was to restore the intimacy that God wanted to prevail between Him and man after Adam's sin caused Him to leave the world.